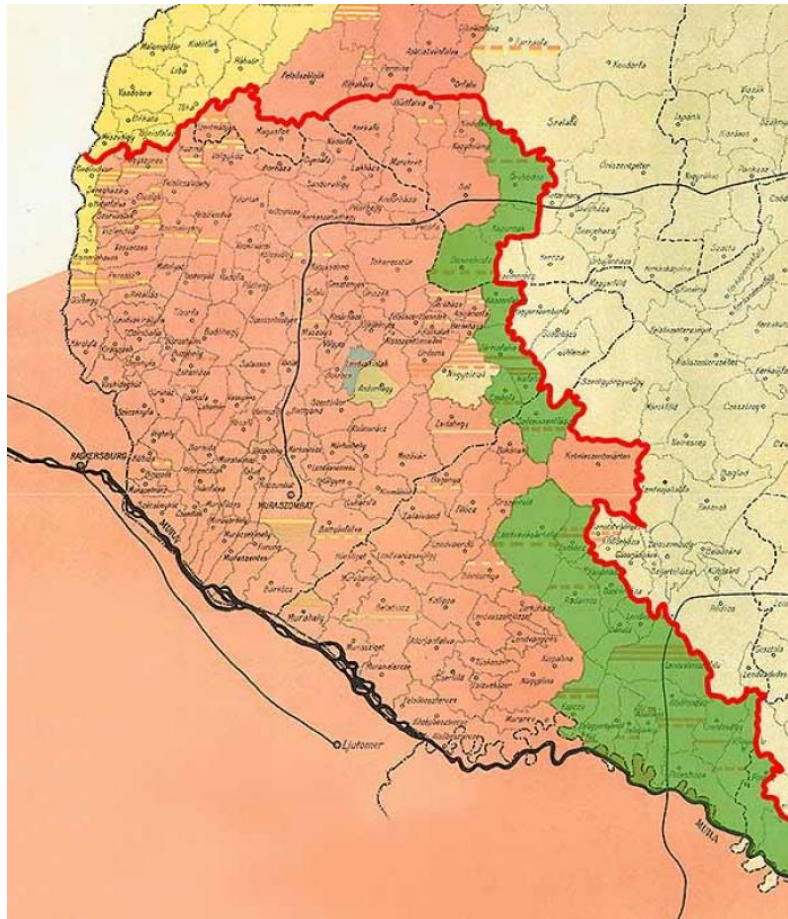

Muravidék közigazgatási változásai

Magyarországtól 1920 után Jugoszláviához került Vas megyétől csaknem a teljes Muraszombati járás (három falu kivételével) és a Szentgotthárdi járás néhány települése (északon Őrihodos környékén), továbbá Zala megyétől az Alsólendvai járás nagyobb része és Pince község a Letenyei járásból. (A régebbi tagállami és a mai Szlovéniához került 4 Zala megyei település a Csáktornyai járásból: ezek is szerepelnek az adatbázisban, bár soha nem tartoztak a Muravidékhez, a Pomurska statisztikai régióhoz azonban igen.)

Ez a (Göncz Lászlótól származó) térkép jól mutatja be ezt a területet az 1910-es közigazgatási határokkal együtt, valamint az etnikai viszonyokkal. (Szlovének barnával, magyarok zölddel, németek sárgával jelölve.):

Muravidéken ma kb. 80 ezren élnek – ugyanúgy, mint 1880-ban, bár a múlt század második felében a népesség száma többször 90 ezer fő felett volt. Etnikailag a domináns szlovén és a jelentősen megfogyatkozott magyar nemzetiség mellett kevés német, horvát, szerb, cigány és zsidó etnikum is található.

A Trianon utáni délszláv államhoz került területeken hosszú évekig a régi közigazgatási rendszer volt érvényben, kisebb kiigazítások a járáshatárok szintjén történtek, s lényegen a bányászati rendszer se sokat változtatott: a Muravidék akkor a Dráva bányászathoz tartozott. A járás (később

község) szintű közigazgatási egységek neve a népszámlálási anyagokban a szerb-horvát "srez" volt, de a szlovének az "okraj" megnevezést használták. 1961-91 között általában a szerb-horvát elnevezés az "opština" volt használatban, de a Szlovén tagköztársaságban, majd az önállóvá vált Szlovéniában az "občina" lett a hivatalos megnevezés.

Számos kisebb települést összevontak, s ezeknek az összevonásoknak nagyobb része az 1950-es évekig megmaradt, még az 1941-45 közötti Magyarországhoz történt átmeneti visszacsatolás időszakában is.

A mai településszerkezet 1961-re a maihoz hasonlóan alakult, a járási (községi) beosztás is stabilizálódott, két község (opština) – a Muraszombati és Lendvai – területén.

Az 1963. évi alkotmány alapján létrehozott kétnyelvű területhez tartozó településeket az adatbázisban külön jelöltem, itt most térképen is bemutatom:

Eredetileg az ún. kétnyelvű területhez tartozott még Ivanjsevci / Jánosfa, Berkovci / Berkeháza, Lončarovci / Gerőháza. Ezek a falvak a rendszerváltás után azonban népszavazással úgy döntöttek, hogy kiválnak a "nemzetiségileg vegyesen lakott" területből. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy akkoriban ezekben a falvakban már csak 2-3 ember vallotta magát magyarnak...

A 2000 körüli közigazgatási átszervezéseket „Občinák táblázataihoz megjegyzések” című anyagban fogom tárgyalni és részletezni.

Népszámlálások

Más közép-európai adatbázisoktól eltérően a Muravidék estében a szlovák, ruszin és román etnikumok szerepeltetését nem láttam indokoltnak, mert számuk összesen 20 fő alatti volt 1910-ben a térségben.

A vizsgált területen az első használható adatokat közlő magyar népszámlálás az **1870-es** volt, de ekkor még csak vallásra kérdeztek rá és az akkori általában szlovén településnevek magyaros átírású alakjait használták.

Az **1880-as** népszámlálásnál némi problémát az jelentett, hogy a **beszélni nem tudó** gyerekeknél az anyanyelvet nem mutatták ki. Számukat ebben az adatbázisban én a **nem válaszolt** kategóriánál tüntettem fel. (Ezt a problémát egyébként a szakemberek utólagosan rendszeresen úgy korrigálták, hogy a beszélni nem tudó gyerekek számát a regisztrált anyanyelvűek arányában osztották szét.) Ennél a népszámlálásnál még nem külön **szerb** és **horvát**, hanem **szerb-horvát** anyanyelvet jelöltek meg – én számukat a **horvátoknál** tüntettem fel, mert a horvátok voltak többen.

Az **1880-as**, az **1890-es**, az **1900-as** és **1910-es** népszámlálások azonos vagy nagyon hasonló módszerrel készültek, a lakosság anyanyelvét és vallását kérdezték és az adatsorokat községsorosan közölték. A **szlovén anyanyelvűek** településenkénti adatait **1880-ban** és **1900-ban** külön nem publikálták, ők az **egyéb kategóriába** kerültek.

Az **1910-es** népszámlálásoknál elég kevés anyanyelvet publikáltak (a szlovénekét ismét nem), ezért én az 1910-es népszámlálás levéltári anyagából kigyűjtöttem a **szlovének** és **cigányok** adatait.

Az impériumváltozást követően az **első délszláv népszámlálást 1921-ben** hajtották végre: anyanyelvre és vallásra kérdeztek, s az adatokat községsorosan is publikálták. Szerencsétlen dolog, hogy politikai okokból a **szerbek** és a **horvátok** csak összevontan – **szerb-horvátok** – szerepeltek, az **1931-es** népszámlálásnál ugyancsak. A felekezeti adatoknál **1921-ben** a **reformátusokat** és **evangélikusokat** összevontan protestánsként publikálták, én ennél az évnél a jóval nagyobb létszámú **evangélikus** oszlopban teszem közzé.

A két világháború közötti időszakban (1921 és 1932 között) a felosztásra került Esterházy-birtokokra ezernél több délszláv betelepítésével számos Lendva környéki település (Pince, Petesháza, Hídvég, Gyertyános, Kámaháza és Hosszúfalu) külterületein új kolóniákat hoztak létre, s ezek, valamint számos további gyarapodásnak indult településrészek végül aztán máig megmaradtak.

Az **1941-es** magyar népszámlálás levéltári anyagából részben ezért is gyűjtöttem ki eddig még nem publikált külterületi adatsorokat, továbbá a cigányok adatait is. **1941-ben anyanyelvre** és **nemzetiségre** is rákérdeztek, de az addigra már bizonytalanná vált identitásvállalást jól jelezte, hogy ez a két adatsor számos település esetében nagyon nem illett össze, pl. Zorkóháza 687 lakosából 3 magyar és 681 szlovén anyanyelvűvel szemben 322 magyar és 365 szlovén nemzetiségűt írtak össze.

Az új Jugoszláviában az **1948**-as népszámlálástól kezdve a **nemzetiségre** kérdeztek rá, bár lehetséges volt, hogy a népszámlálás alanya ne nyilatkozzon nemzetiségi hovatartozásáról. Ugyanakkor azonban utólagosan elemezték a nem egyértelmű válaszokat és „korrigálták” az adatokat. Az újra megindított betelepítések miatt megváltozott etnikai struktúra miatt ettől kezdve minden népszámlálásnál az **egyéb délszláv** rovatba vontam össze a montenegróiakat és macedónokat.

Az **1953**-as népszámlálásnál (és ettől kezdve mindig) anyanyelvre is rákérdeztek, s megkérdezték továbbá ekkor a vallásfelekezetet is – ezt azonban csak 1991-től kérdezték újra és csak ettől kezdve tették hozzáférhetővé települési bontásban. Ugyanakkor az anyanyelvi adatokat általában nem publikálták települési bontásban, csak néha községi részletezettségben vagy például kiváltságos személyek számára. (Varga Sándor szlovéniai politikus és kisebbségkutató például hozzájutott és közölt ilyen részadatokat.) Az **1953**-as publikált adatokat azonban területileg annyira aggregált formában tették közzé, hogy az adatbázisba történő beépítésüknek nem láttam értelmét.

Az **1961**-es népszámlálásnál a számlálóbiztos köteles volt figyelmeztetni az állampolgárt, ha azt mondja: jugoszláv vagyok – ilyenképpen kerül regisztrálásra. Számuk országosan 317 124-re nőtt, a Muravidéken azonban összlétszámuk ekkor még csak 10 volt!

Az **1971**-es népszámlálástól kezdődően a számlálóbiztos elvileg már nem segíthetett a nemzetiség szerinti megjelölésben, a gyakorlatban azonban ez nem mindig valósult meg. Ugyanakkor még a nemzetközi gyakorlatban is teljesen ismeretlen új válaszadási lehetőségeket tettek lehetővé:

- az Alkotmány 170. szakaszára hivatkozva mindenkinek joga volt erre a nemzetiségi kérdésre nem válaszolni, s ez így is jelent meg az eredményeknél;
- regionális, területi kötődést is meg lehetett nevezni nemzetiségi (!) identitásként;
- az ismeretlen kategóriába a pozitív, de nem besorolható választ adók kerültek.

Az adatközlésnél azonban a felsoroltakat ekkor még az egyébhez sorolták a településenkénti publikációknál.

Az **1981**-es népszámlálás az előzőhöz képest gyakorlatilag szinte teljesen ugyanúgy folyt le.

Az **1991**-es népszámlálás már izgalmasabban alakult: az adatgyűjtés még Jugoszláviában történt, de az adatsorokat már a független Szlovénia publikálta! A kategóriák megmaradtak, a publikálás minősége azonban sokkal jobb lett. Köszönet Kovács Attilának, aki megszerezte az 1991-es népszámlálás településenkénti anyanyelvi adatait, így azokat be tudtam építeni az adatbázisba.

A **2002**-es népszámlálást Szlovénia már a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott személyiségi jogok figyelembevételével hajtotta végre – ennek azonban sajátos következménye lett. Nem publikáltak településenkénti etnikai jellegű adatokat, azokat már csak az új – 2000-ben kialakított – közigazgatási beosztás szerint tették közzé: régiós (NUTS-3) és községi részletezésben.

Az adatbázisba beépített anyanyelvi és nemzetiségi kategóriák:

Év	Lakos	Magyar	Szlovén	Német	Szerb	Horvát	Egyéb délszláv	Cigány	Zsidó	Jugo.szláv	Regionális	Egyéb	Nem válaszolt	Ismeretlen
1880	X	X		X		X						X	X	
1890	X	X	X	X	X	X						X		
1900	X	X		X	X	X						X		
1910	X	X	X	X	X	X		X				X		
1921	X	X	X	X		X						X		
1931	X	X	X	X		X		X				X		
1941	X	X	X	X	X	X		X	X			X		
1948	X	X	X	X	X	X	X					X		
1961	X	X	X		X	X				X		X		
1971	X	X	X		X	X	X			X		X		
1981	X	X	X		X	X	X			X		X		
1991	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1910	91,7	20,8	67	2,1		1,3		0,5				@		
1991	89,9	7,6	77,6	@	0,3	1,5	0,1	0,7	@	0,1	0,1	0,3	0,2	1,3

Szlovén – 1880, 1900: az egyébnél.

Horvát – 1880, 1921, 1931: valójában szerb-horvát.

Nem válaszolt – 1880: valójában beszélni nem tudó kisgyerek.

1910, 1991: létszámadatok ezer főben, @ = 50 alatt.

Az adatbázisba beépített felekezeti kategóriák:

Év	Lakos	Római katolikus	Ortodox	Református	Evangélikus	Zsidó	Egyéb	Nem hívő	Nem válaszolt	Ismeretlen
1870	X	X	X	X	X	X	X			
1880	X	X	X	X	X	X	X			
1890	X	X	X	X	X	X	X			
1900	X	X	X	X	X	X	X			
1910	X	X	X	X	X	X	X			
1921	X	X	X		X	X	X			
1931	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1941	X	X	X	X	X	X	X	X		
1991	X	X	X		X	X	X	X	X	X
1910	91,7	65,6	@	1,0	24,0	1,0	@			
1991	89,9	66,2	0,3	@	14,6	@	0,3	1,1	1,4	6,0

Evangélikus – 1921, 1991: valójában protestáns (református+evangélikus).

1910, 1991: létszámadatok ezer főben, @ = 50 alatt.

Az utolsó településenkénti bontású etnikai adatokat is publikáló szlovéniai népszámlálás 1991-ben volt, ezért csak 13 népszámlálás részletes adatsorait tudtam feldolgozni.

Szlovénia a 2011-es népszámláláskor áttért a regiszteralapú összeírásra, amely a különféle már meglévő adatbázisokból készítette el a népszámlálási adatsorokat. Ezáltal viszont lemondott olyan, a korábbi összeírásokban szereplő adatokról, mint a nemzetiségi, anyanyelvi és vallási hovatartozás.

Gyakorlatilag ez a döntés ezt az adatbázist lezárta teszi.

Még egy megjegyzés: a Mura folyó mederváltozásai miatt ma már a községhatárok számos helyen nem a folyó középvonalán találhatók, ez a mellékelt térképen jól látható. Különösen sok változás történt a szlovén-horvát határ északi részén. Az adatbázis vonatkozásában egy változást kell kiemelnünk: 1956-ban a horvát tagállami részen fekvő Brezovec település egy kis folyóhurokban fekvő darabkája átkerült a szlovéniai Hotizához Brezovec-del néven, majd 1961-re neve Brezovec lett.

Források:

A magyar népszámlálások községenkénti adatai az interneten is megtalálhatók [https://library.hungaricana.hu/hu/collection/ksh_neda_nepszamlalasok/], kivéve az 1870-esét, azt csak egy évszázad késéssel külön kötetben jelentettem meg.

Magyar Országos Levéltár – KSH népszámlálási anyagainak gyűjteménye.

Alapvetően fontos forrás az alábbi CD: *Popis 1991*. [CD-ROM] Savezni Zavod za Statistiku, Beograd, 1998. (Valójában az 1921–1981 közötti többi jugoszláviai népszámlálás adatainak jelentős részét is tartalmazza!)

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januara 1921. godine. Sarajevo, 1932.

Popis stanovništva: 1931, Dravska Banovina, Beograd, 1945.

Konacni rezultati popisa stanovništva od marta 1948 godine. Knjiga IX. Beograd, 1954.

Neobjavljeni podatki po naseljih za leto 1991. Statistični urad Rep. Slovenije. Ljubljana, 1992.

Kovács Attila: *A muravidéki magyarok a statisztikák tükrében 1869–2011 között*. (2013)

[<https://en.calameo.com/read/002974134b2a81d68fd7e>]

(Ismereteim szerint ez a legjobb tanulmány e témakörben, számos eddig még nem közölt információval és adattal.)